

JANSSON, Gunnar (f 1930) och **Harry** (f. 1916)

Barndomsminnen från Nykvarn, skolminnen, Nykvarns såg, dräng på Bammarboda gård, fiskelycka, bilbygge i Dyvik och dynamitolycka vid 50års firande.

Intervjuare: Karin Jansson 1995-12-20

Utskrift: Karin Jansson 1996

Intervjuare: Det här kommer vara en intervju med Gunnar Jansson och Harry Jansson som är bröder och intervjuare Karin Jansson är Gunnar Janssons dotter, är bäst att tala om. Med tanke på hur intervjun kan se ut senare. Vi sitter i Harry Janssons hem uppe på Solhälla, Bergav 22 C. Det är ganska trevligt. Det är möbler från fyrtio-, femtitalet så där och det är 95-12-20 idag. Då börjar vi med själva intervjun.

Intervjuare: Var och när är ni födda?

H.J 1916 och trettonde december.

G.J Jag är född i Nykvarn den 1/1 1930.

I. Är Harry också född i Nykvarn?

H.J Jag, ja.

G.J Du är född hemma du också. (Alltså inte född på något sjukhus.)

I. Vad hette era övriga syskon?

H.J Eva, Evert, Harry, Sven och Gunnar.

G.J ... och det är bara jag och Harry kvar nu.

I. Vad hette era föräldrar?

G.J Gustav (G.B, gubben) Jansson och Hulda Axelina, född Jansson.

I. Din farfar kallades för Sillkalle, Karl Gustav Jansson. Eva har sagt det (medan hon levde)?

H.J Jaså, det kan tänkas det. Jag såg bara farmor och farfar bara en gång, inte mera och stugan verkade rätt så bra i Riala, men sen vet jag inte. Jag var bara där en gång, inte mera.

I. Det lustiga är att din morfar också hette Karl Gustav Jansson.

G.J Ja, det var inflation i Karlar.

- H.J Han, farfar gjorde egna ryssjor. Det är märkligt så långt uppe som Riala.
- G.J Ja, de passade väl precis i Riala ån, då.
- H.J Ja, det är precis. Det är inte långt ner.
- I När var föddes eran mamma och pappa?
- G.J Födelseår menar du?
- I Ja
- G.J Pappa var född 1886 och det var väl ...
- H.J Hulda var väl ..
- G.J ... 1895 är hon född och det var den andra september. Pappa var född, ja, jag brukar komma ihåg det, men nu är det borta. Jo, annandag midsommar, 25:e juni.
- H.J Så var det.
- I Vet ni var de föddes?
- G.J Riala
- H.J Riala bägge två om jag kommer ihåg rätt.
- I Fast jag har släktforskat och farfar är född i Rö. Det blir lite konstig här eftersom jag vet så mycket.
- G.J Ja, just det. Det har du sagt. Det var när farfar (Karl Gustav Sillkalle Jansson) hade tre gårdar i Rö, som faster Therese talade om.
- H.J Mormor och morfar var från i Riala bägge två.
- I Undra föresten om inte Hulda är född i Nykvarn.
- G.J Nej, hon är född i Riala. För det här Göte, eller smēn i Åsätra, Götes mamma. Hon och mamma var skolkamrater i Riala, första året, innan mamma flyttade till Nykvarn. Mormor och morfar kom till Nykvarn 1903 med hela barnaskaran. Morfar köpte Nykvarn utav Arne Bergqvists farfar. Arne Bergqvist i Mellangårn.
- H.J I Åsätra då.
- G.J Ja.
- I Berättade Hulda någonting om hur Nykvarn såg ut när hon kom dit?

- G.J   Nej, det gjorde hon inte, men däremot vet jag att hon avskydde att valla kor för att det hade hon gjort mycket. Det gjorde hon på Nykvarnsskogen. Korna gick på skogen och då gick hon och vallade. Det kommer jag ihåg att hon berättade. Kvarnsjövreten och så där.
- H.J   Ängarna där nere längs nere mellan Åsätra och Nykvarn.
- G.J   Ovanför Kvarnsjön ... Du vet hon gick mycket uppe i skogen du vet skogsgrin¹. Annars tror jag att Nykvarn såg ut ..., Ja att industrin hade byggt upp, men för övrigt såg Nykvarn ut ungefär som det såg ut när mamma kom dit. Det var nog inte något större än när var vi barn.
- H.J   Sen morfar var inte i ån, här i husena, i Nykvarn, inte.²
- G.J   Jo, mycket av det. Det har han gjort. Jo, jag menar det.
- H.J   Sista kvarnen är byggde väl lite senare, i alla fall.
- G.J   Ja, 1909.
- H.J   Jaså, det.
- G.J   Kommer du inte håg det. Kommer du inte ihåg kvarnhjulet högst upp ...
- H.J   Jag trodde det var 16 jag.
- G.J   Nej, 1909 stod det där.
- H.J   Jaha, jag har nog fel igen.
- I.   Har ni några minnen av vad Hulda berättade om sina föräldrar?
- H.J   De pratade inte mycket.
- G.J   Inte var jag minns.
- H.J   Nej, mamma pratade inte mycket. Hon pratade inte mycket alls. För hon bara jobbade egentligen. Det var för mycket för mamma, tycket jag. Det verkade nästan så.
- G.J   Det kan nog hända.
- H.J   Jissus da, sa hon om det mesta och inget mer.
- G.J   Jissus, det sa moster Anna med.

---

¹ skogsgrinden i gärsgården som gick över skogen.

² Karl Gustav Jansson byggde husen över ån med hjälp av stensättning och träpålar.

- H.J   Precis likadant.
- I.   Hur såg det ut i Nykvarn när ni var barn? Vi har varit inne på det lite redan.
- H.J   Efter 1947 försvann det mycket i Nykvarn. Affären byggdes om och göra ordning mycket där och sen en del industrihus revs. Många hus kom istället.
- G.J   Det som morfar byggde upp, affären var ju tidigare, men jag tror att kvarnen var ännu tidigare. Kvarn var nog först.
- H.J   Ja, det tror jag.
- G.J   Och sen affären kom ju rätt tidigt, men sågen också. För det fanns en såg tidigare uppe, nedanför dammen, vet du, dammuren. Det finns gammalt. Det har funnits en gammal såg där. Jag vet inte om den var borta redan, när morfar köpte. Det vet jag inte. Men att det finns gamla fundament däroppe det vet jag och så sa man Gamla sågbacken där oppe.
- H.J   Men det var länge sedan för stockarna var så dåliga.
- G.J   Snickerit kom rätt så tidigt, också. Det minns jag från början. Men däremot som jag minns, som byggdes. Det var väl på morbror Eriks tid (Erik Sonnegård) det var hyvlerit. Maskinhuset. Vi hade ångmaskin där.
- H.J   1928 började det där. För 28, vet jag själv, för jag följde med Tom och åka, det kom dit med där stora grejen där under, vad heter den
- G.J   Kvarnhjulet eller?
- H.J   Nej, som det var ånga i den där
- G.J   Ja, ångmaskin
- H.J   Ångpannan
- H.J   Den var så lång och stor så att det var många människor från Riala kom dit några stycken, jobbade ihop, det var mycket folk där.
- G.J   Jaha, för att sätta upp den där.
- H.J   Javisst, och den kom från sjön den där.
- G.J   Gjorde den det.
- H.J   Och kom hela vägen opp sen. Det tog en fyra, fem dagar. Därnere från sjön och på rätt ställe däroppe. Så jag följde med nästan varje gång.

- G.J Ja det är klart det. Det var spännande det. Hade de dem på en släde då eller på hjul?
- H.J De hade rullar, under.
- G.J Jaha, gamla vikingametoder
- H.J Precis likadant ser du. Ja tror att det var sex eller åtta stycken eller fyra på varje sida och hjälptes åt spetta upp.
- G.J Så man spettade upp den.
- H.J Ja, spettade upp den.
- G.J O, herre gud! Hade stockar under då?
- H.J Ja, just det.
- G.J Det funkade det med, men folk gick det åt. Den var tung den. Den var stor den.
- H.J Det kunde man inte tänka att man fick göra ånga själv sedan. (Maskinist och eldare). För att ...
- G.J Ja, just det du jobbade där sedan.
- H.J Först liten där och sedan börja jobba där.
- G.J 28 du var tolv år då.
- I. Var gick ni i skolan?
- H.J Ja, det var Dyvik då förstås och sen när jag började, ja det var väl en sju och åtta år. Inte för att jag kommer ihåg.
- I. Vad hade du för lärare/lärarinnor?
- H.J Det började med Karlsson, det första, och den var inte bra alls. För att Eva fick så mycket stryk flera gånger. Sen ett tag senare, han (troligare hon) fick sparken sen, sen var det Lantz senare, sen var det Olsson två gånger.
- G.J Har du haft Gunnel Olsson, du också?
- H.J Ja, Olsson två gånger.
- G.J Två år eller två gånger, med någon emellan?
- H.J 1930 var det andra Olsson.

- G.J Var det två olika Olsson?
- H.J Ja. Det var från Vaxholm den här damen, kom då, lärarinnan. 1930 var vi i Stockholm och tittade på Stockholmsutställningen. Läraren kom dit och gick igenom med oss.
- I. Senare hade ni Gunnel Olsson, för hon började 30.
- H.J Hon blev lite större hon senare. Hon var inne i Stockholm hon senare. (Riksdagsledamot) Var det inte Olsson med skägget, va? Pappan alltså.
- I. Jo, det kan det vara för han var med och bildade en sån här loge i Nykvarn.
- H.J Jag tror att det var den, om jag kommer ihåg rätt.
- G.J Jag gick i Åsätra skola. Jag gick i sju år och första året fanns Dyviksskola eller Kolsveda som vi sa. Den fanns kvar, men de tog bara in vart annat år, så då skulle jag antingen börja som sexåring eller vänta ett år. Då gick jag till Åsätra istället, så då gick vi tre stycken knattar, de där fyra och en halv, fem kilometer som det var. Sen då 38, var det väl som Dyviksskola lades ner och Gunnel Olsson flyttade därifrån och började här oppe i Åkersberga och sen gick jag två år och jag hade Gun Hallin, hette hon. Hon gifte sig sen och hette Olsson som gift, men det var efter det som jag slutade skolan. Sen hade vi Svea Lindblom i mellanskolan två år och sedan i femman, sexan och sjuan så hade vi bland annat Frits Holme. Han var ju sergeant, så han var väldigt mycket inkallad så vi hade väldigt mycket vikarier, den tiden, men jag tyckte det var en bra skola. Samtidigt som jag kom upp i sexan eller sjuan, så slogs de här två skolorna ihop, trean, fyran, femman, sexan och sjuan ihop för en lärare och en sal och då fick vi ha slöjd uppe i gymnastiksalen. Det hade vi nog haft tidigare också, men vi fick skolmat i mellanskolan och det var tidigt, men det var på Thuns tid. Han var före med skolan, helt klart och Gunnel Olsson.
- H.J Jo, det finns en lärarinna mellan den där Karlsson och Olsson. Det var Ebba Eriksson i Bammarboda. Hon kom ett tag också.
- G.J Gunnar Bamegårds mamma, alltså.
- H.J Ja, just det. Gunnel var borta ofta. Hon var med några gånger ? hon åkte fram bara. Följde med bara. Jag vet inte hur lång tid det var mellan de där. Det kommer jag inte ihåg. En liten tid emellan det finns det i alla fall.
- G.J Hon hade vikariat där emellan ett tag då.
- H.J Hon fick sparken där vet du. (Karlsson)

- G.J Ja, det var så illa, pappa var i skolstyrelsen då, de gick utanför skolan och smög och lyssnade hur de bar sig åt med ungarna, för hon var väldigt len i truten, när föräldrarna var där hörde jag och ...
- H.J Eva som fick smäll på fingrarna med pekpinen.
- G.J Ja, hon hade utsett Eva tydligen.
- H.J Det var inte roligt inte.
- I. Har ni några speciella skolminnen?
- H.J Jo, jag hade vanliga skor och i oktober kom det en massa snö och det kom tjugo centimeter på en gång. Det är det enda jag kommer ihåg riktigt. Så det var roligt (ironiskt) att se att det snöade alltid och så mycket och så vanliga skor med sig till skolan. Det var det enda.
- G.J Men du var väl mobbad i skolan?
- H.J Mycket, ja.
- G.J Du blev ju snabb utav det. Du sprang i från dem.³
- H.J De räckte inte till det. De stack de, bakom så jag satt igång. Jag vet inte hur länge det pågick, ett halv år eller år, som de höll på med sånt där.
- G.J Så det slutade sen i alla fall.
- H.J Jag blev lite starkare sen.
- G.J Du kunde försvara dig, det var inte lika roligt sen.
- H.J Jag tror att Valter var sämst utav de där grabbarna, tror jag. Ofta var han inte särskilt snäll, precis.
- G.J Valter i Nyboda.
- H.J Jag vet inte varför.
- G.J Han mådde inte så bra själv, antagligen.
- H.J Möjligen
- G.J Det brukar vara så. Det gör inte saken bättre.

---

³ genom skogen

- H.J Nej, just det. Sen vet jag inte om det var något särskilt. Ja, möjligen, jag hjälpte pappa med att plocka strömmingen ur skötarna och sen direkt till skolan. Mamma hade gjort ordning massäck med mig till skolan direkt några gånger. Vi fick så mycket strömming att vi måste hjälpas åt då, för att hinna få den med båten som gick till stan. Pappa var i vak, skötarna alltså. Så det vet jag några gånger. Sen vet jag inte heller, något särskilt, det var bara att följa med. Jo, det vet jag. Jag fick en grej som jag fick tag i sanden, en grej som var tio centimeter lång ungefär, den var väldigt fin och så bra i skinnet.⁴
- G.J Jaha, en stenålderskniv. hittade du det?
- H.J Javisst. och det var märkliga och så väldigt fin och skön och ta i och drog sakta för att ta bort skinnet.
- G.J Var tog den vägen, vet du det?
- H.J Sen vet jag att vi hyrde skolan och jag gick och tittade och för att få tag i den där grejen, men den fanns inte den försvann tydligen. Lärarinnor antagligen. Jag hade gärna velat ha den där, jag.
- G.J Det var ju så att du hyrde lägenheten, eller lärarlägenheten i Kolsveda skola efter sen.
- H.J Ja det var det, efter sen skolan hade upphört. Det var sen 37 som jag började hyra där uppe. Ja det är riktigt. (snarare 38).
- G.J Hur länge var ni där? Ett par tre år eller var det mer?
- H.J Ja kanske två eller tre. Jag skulle tro att det var tre år.
- G.J Jag vet att jag lärde mig cykla där. Jag fick låna Margits cykel och så cyklade jag där i backen från skolan ner och lärde mig att hålla balansen. Så det måste vara så det någonting.
- H.J Åkte skidor där på vintern. Annars vet jag inget särskilt där.
- I. Har Gunnar några särskilda minnen?
- G.J Gymnastiktimmarna var vi alltid ute. Då hade vi hela skogen att vara i. Vi åkte skidor och vi var ute ...
- H.J Vi hade det likadant.
- G.J Jag vet att, hon Lindblom, hon hade mellanskolan. Henne tyckte jag mycket om och vi hjälptes åt att bära in ved och så där. För det var en stor vedbacke, en farbror som stod och högg ved. Jag vet inte hur många

---

⁴ Min tolkning; stenålderskniven var bra att skrapa skinn med.

kubik, men det var åtskilliga som gick åt per år där. En gång vet jag att, jag höll ju på att fiska gädda mycket, jag hade alltid några gäddsaxar ute, så jag tog med en gädda åt fröken en gång och jag hade slagit ihjäl den där, tyckte jag, men det var väl på vintern så det var lite kallt, så efter ett tag, så kom hon hojtande på mig då, att gäddan levde. Så jag gick dit och fick ta i ett vedträ och slog in skallen så att den dog. Det var en kilosgädda så att hon hade ett bra mål av det, eller kanske två. Vi fick en bastu där nere också, det var fantastisk, en vedeldad bastu och det var hon Elna som skötte skolan och hon skötte också om bastun och elda upp den och så där. Det var en vanlig pannmur som man hade lagt stenar i och så var det som en dusch så att det rann vatten över stenarna. Så det var en fin bastu.

H.J Jo, gädda. Jag fick också, Kvarnsjön och där fick jag gädda där en gång. Jag var och fiskade där också. (Han använde också gäddsax.)

G.J Jo, det hade man som alternativ.

H.J Jo, så hade jag inte varit där på ett tag och så hade en gädda tydligen gått igenom hålet och opp på isen, vet du, hoppat opp ur vatten och på isen istället. Det är första gången jag har sett det.

G.J Hoppa genom vaken och ....

H.J Rätt igenom,. Det var märkligt. Hålet är inte så särskilt stort, vet du. Antagligen, så tog gäddan, mörten baklänges och sen vände gäddan, mörten i munnen och åkte tillbaks genom hålet, tack vare trycket på linan och gäddan kom tillbaks tillsammans med mörten. Det var märkligt att titta på.

I. Vilka var era första arbeten?

H.J När jag var tolv år började jag direkt efter skolan, hjälpte pappa direkt, sen blev det skötar så snart jag slutat med skolan. Så jag var till 35 den 13 december fiskade jag sista gången och det var hårt väder i Furusund i tre, fyra dagar sen stack både jag och Evert Andersson följde med då och när vi kom tillbaka där till hem igen så var det is så vi måste hjälpa till och gunga båten så att den inte fastnade, så att vi kom ända fram och det var den 13:e december, på kvällen.

G.J Födelsedagen.

H.J Ja, det var det. För det var hårt väder. Så sa den ena av grabbarna. "Nitarna på båten håller inte, jag törs inte ut", sa han. "Det går inte" och sen Harald och August Fröblom "Ska jag följa med ut på sjön" sa han. "Jaha, visst" sa jag " vi ska försöka komma ut" Det var tolv skötar ser du, och så fyra band och sen tjugofyra skötar ser du och vi klarade av det den gången också.

I. Du berättade om båten?

- H.J Det var en morbror, länge Johan, som byggde båten och drog ihop fint och bra.
- I. Stor också förstår jag.
- G.J För dåtida förhållanden var den det. Det var 7,20 lång ...
- H.J ... och 2.15 bred och sen var det däckat en bit ...
- G.J Det var fördäck och helt öppen.
- H.J ... annars, gå runt så där, vad heter det. Bakändan
- G.J Aktern, menar du? Den var ju spetsgattad.
- H.J Precis, ja.
- G.J Så att den var en snipa. Så var det ett en encylindrig Solo i den. Nej, från början var det ...
- H.J ... en fem hästars. Den drog väldigt fint.
- G.J Ja, den gjorde en sju knop på det.
- H.J Vi var en dag, vad hette de där grabbarna från Alsvik, mellan Bammarboda och Nykvarn? Två grabbar
- G.J Jaha, Wallin, Sigvard
- H.J Wallin, ja, Vi jobbade ihop då, så att kom opp på morgonen, så tänkte jag att det var så hårt väder så att det vattnet går över Nykvarnsholmen och huset och båtarna där. Det är 25 meter emellan där så att vattnet gick över där. Så när vi kom ut medsamma, så tänkte jag att det är lite jobbigt det här med det samma och så kom det hårt väder och så bara en liten bit på framändan av ön var torr, annars gick det vågorna och vågstänket över alltihop. Det gick så hårt väder så att det gick över allting. Så det gick över allting och inte på mig. Så jag hade tur i alla fall. Skötarna satt bra till så att det var lä av huset så att vi klarade avet när vi kom fram. Det var märkligt ser du.'
- G.J Hade ni de långt bort då?
- H.J Nej, Vaxholm, nej, Alsvik, huset där
- G.J Jaha, utanför Wallersvik där
- H.J Ja, första ön där. Vad heter den där? Långa Mossan
- G.J Källholmen

- H.J   Där emellan där.
- G.J   Jaha mellan Källholmen och Timraren⁵.
- H.J   Ja, just det, nej, en liten bit till.
- I.   Stora Mossön?
- H.J   Där ungefär ja.
- G.J   Stora Mossön och Ikorn⁶ och allt vad det heter där ute.
- H.J   Där var det lä ser du, så då kom vi opp där. Tack vare det.
- I.   Vilket var Gunnars första arbete?
- G.J   Det var väl egentligen, som jag fick lite betalt för och anställning. Det var när jag jobbade hos Tore Brotte i charkuteriet. Det var bara kortvarigt, när killarna låg på repmånad, men då hade jag två kronor om dagen och maten, vet jag. Så det var storkovan.
- H.J   Efter lumpen 1936, så hela sommarn försvann i lumpen, till september, när vi var i Luleå. Jag låg i flottan då förstås.
- G.J   Det var sjökarteverket.
- H.J   Ja, just det.
- G.J   Sjömätningar.
- H.J   Senare var det sågen och jag fick 75 öre i timmen.
- I.   Vad jobbade du med?
- H.J   Jag började med att ta upp timret till sågen.
- G.J   Du stod och sorterade nere vid sjön.
- H.J   Det sämsta jobbet här oppe var att lasta timret på tralla. Det var snö och is, vet du, vid gamla sågbacken som låg nedanför dammen och Kvarnsjön.⁷

---

⁵ Timrarö

⁶ Ekorren

⁷ Den nuvarande vägen mellan Åsätra och Dyvik, går över gamla sågbacken.

- G.J Ja just det låg, ni lastade det på tralla och körde ner det, men tog ni det ut i vattnet någongång.
- H.J Ja, så snart isen försvann så tog vi ner den
- G.J Bönderna kom först över sjöarna med timret och så la de det där oppe vid gamla Sågbacken. och sen körde ni ner det i vattnet för ni körde väl ner det i vattnet först ...
- H.J Nej, nej direkt till sågen. och sen om det kom timmer i från vattnet, så kom det där nere och dra opp senare.
- G.J Jag trodde att det sorterades där nere. För det är lättare att sortera i vattnet.
- H.J Nej, det gjorde vi här på en gång, här. Det var väldigt jobbigt och det var fyra hundra timmer, till småtimmer, mellan fyra och fem tum, så att det var jobbigt. Det var det.
- G.J Men då var du ung.
- H.J Det var innan lumpen då. Så vi sa bägge två att "Vi orkar inget mera". "Ja, ni får gå då", sa basen. Men vi fortsatte att jobba som vanligt, men en dag så kom vi in i lumpen bägge två och sen när pappa och två grabbar började med arbetet, orkade de inte med det, som vi hade gjort på två. När vi sen kom tillbaks från lumpen, blev det tre istället för två små grabbar. Det känns fortfarande i kroppen efter det arbetet.
- G.J Säger du det.
- H.J Ja minsann, det gör det, så hårt har jag jobbat.
- I. Vad jobbade du med sen då?
- H.J 47 försvann jobben på Nykvarn, då allting försvann sen och de var att de köpte ifrån Malmö alltihop sen då.
- G.J Men du hade i Nykvarn, hade du ju jobbat i sågen, men sen skötte du om ångmaskin också. Du var ju eldare.
- H.J Ja, javisst, men det var före.
- G.J Men sen efter Nykvarn så var det Östanå ett tag. Ångmaskin där.
- H.J Ja, ett halvår där.
- G.J Sen stod du inte ut längre.
- H.J Sen fick jag bra mycket jobb i Dyvik och dessutom var det var roligare arbete.

- G.J   och ni byggde karosser och så där.
- H.J   Det var konstigt för jag började med att svetsa och jag sa med samma, jag kan inte ett dugg sånt där. Jodå, sätt igång.
- G.J   Jo då, enda sättet att lära sig svetsa är att sätta igång.
- H.J   Och svetspinnarna var gamla och dåliga så att det gick knappast att använda och vi skulle göra ordning käril till två sortes olja och svetsa ihop dem. Några andra hade börjat och gjort lite fel också.
- G.J   Var det bränsletankar då?
- H.J   Ja, visst, ser du, och sen dra ihop det och sätta ihop det bägge två, men det blev tätt så småningom.
- G.J   Det är svårt det.
- H.J   Sen försökte basen också med den gamla svetsen. Så småningom blev det hyggligt där också. Efter det fick vi en ny elsvets. Det var en väldigt fin grej, då blev det riktigt bra.
- G.J   Sen råkade du ut för den där olyckan. När du blev av med handen.
- H.J   Det var 1950, det.
- G.J   Jaha, var det.
- H.J   I januari. Det var inte särskilt roligt, det.
- I.   Hur gick det till?
- H.J   Ja, du får prata själv.
- G.J   Det har du väl hört många gånger.
- I.   Ja, jag har hört det, men inte de som lyssnar på bandet.
- G.J   Det var att en kille där på Dyvik som fyllde femtio år och då var det tradition att man skulle uppvakta förstås, och tidigt på morgonen som sjutton, vid femtiden. Så var det där tradition att man skulle ha dynamit, för det skulle ju smälla ordentligt och det var ju ett skott för varje tio år. Så det var ju fem skott och det var ju dynamit. Jag vet inte om man använde en hel gubbe eller vad det var, men det var nog rätt så skapliga laddningar. Så de här bergsprängarna, för det var ju faktiskt så, att de var ganska vana att hantera det här, men de var väl inte riktigt nyktra redan då, klockan fem på morgonen och stod och fumlade och Harry fick då se att stubintrån nästan var slut och det var väldigt nära att det skulle smälla. Så att han tog tag i det där dynamitpaketet och skulle slänga iväg det, men det small i handen på honom. Det var så det gick till. Jag vet inte

hur du klarade det där. Jag var ju i stan då och jobbade på den tiden och var knappast hemma. Det var nog en pårs.

- H.J Jag klarade mig rätt hyggligt ändå. Såret gick inte ihop direkt, utan jag fick åka till Danderyd meddetsamma. Karl Erik Larsson han tog bilen han och vi åkte iväg medsamma. Sen där försvann jag, när vi kom dit sen.
- I. Du räddade livet på några stycken med andra ord.
- H.J Ja, örona blev ju sämre efter det där. Bägge två gick åt fanders.
- G.J Jag anser ju att du räddade livet på de här två som stod och höll på med dynamiten, det är säkert.
- H.J Antagligen,
- G.J ... men du blev av med både hörsel och hand.
- H.J Ja, just det.
- G.J Handen i första hand. Men efter det så slutade du nästan direkt i Dyvik, efter det.
- H.J Nej, jag jobbade något år till, för det var 56 sen, så det var sex år emellan.
- G.J Innan du började på IL-Expressen i Sundbyberg
- H.J Det var ju oktober 56 som jag började där och det och det jobbet i Dyvik var också bra jobb egentligen. för att grabbarna runt, det var roligt.
- G.J Ja, du trivdes med dem.
- H.J Det var sämre i Östanå⁸. Grabbarna i Östanå, där förstår jag inte vad folk varit där.
- G.J Det var konstig stämning där tydligen.
- H.J Ja, det var det. Det var inte roligt alls.
- G.J Ett jäkla jobb var det. Själva arbetet var så gammalmodigt, efter var jag förstår.
- H.J Man hade inte en minut på sig, det var bara och jobba. Det fanns ingen tid till att ta igen sig på. Bara att jobba.

---

⁸ Det var en väldig stark hierarki där, vilket aldrig befrämjar stämningen på ett arbete. Gunnar Janssons kommentar, baserad på vad Harry har berättat för honom tidigare.

- G.J   Och så dålig stämning på det.
- H.J   Det var en som var riktigt hygglig ser du, de andra vet jag inte ser du. Inte ett dugg.
- G.J   Du var utböling.
- H.J   Ja, antagligen.
- G.J   Det var ett sånt där bruksamhälle nästan.
- H.J   Ja, visst. Det var det.
- I.   Du har ju bott i Österåker och sen har du flyttat ifrån en massa år, i Sundbyberg, men sen har du kommit tillbaka och under tiden har Åkersberga förändrats väldigt kraftigt, eller Österåker till och med. Vad kommer du ihåg av dessa förändringar?
- H.J   Som jag var ung och tog körkortet och det var 37 i december också, 10:e dec och sen var jag dit, jag hade lite pengar med mig, naturligtvis, så jag tog och lånade en bil, åkte till Åkersberga och sen när jag kommer dit så var pengarna bort, stationen och stannade där och skulle gå och jobba någonstans där inne och sen var pengarna borta. Det var bara att åka hem det. Det inget annat att göra När jag kom dit sen, om det var en eller ett par dagar senare, så var det, så var det fjärdingsman Johansson, en utav grabbarna hade fått tag i plånboken. Sen fick jag tillbaks alltihopa, så småningom. Det kanske försvann tio kronor, men tack vare det fick jag tillbaks den. Så det är också roligt att få tillbaka sådana där saker.
- G.J   Men hur har det förändrats då? Bebyggelse och sånt där, har det hänt någonting?
- H.J   Det är ingenting kvar, det mesta är borta. Möjligen några stycken hus är kvar. Tandläkaren här uppe, den finns kvar där uppe vid Åkersbro. Däruppe finns det en stuga kvar. Det finns några hus kvar vid Ekbacken, sen är det nästan nytt allihopa.
- I.   Hur är det i Nykvarn? men du kanske inte har varit i Nykvarn på länge.
- H.J   Ja, det är inte mycket kvar där heller. Vägen har blivit annorlunda och ena huset, det största huset är borta och en massa med båtar där nere nu istället.⁹ och allting var annorlunda för att vattnet var på ett annat ställe, så att sjön har förändrats också.¹⁰
- I.   Vad minns du av industrier här i Österåker?

---

⁹ En marina.

¹⁰ Landhöjningen.

- H.J Björcks verkstäder, det mesta, väskfabriken Melins, och sen tvättinrättningen, förstås, det kom tidigt.
- G.J Men det hade de först i Åkers Runö och Täljö.
- H.J Ja.
- G.J Där hade de tvätten, där Eva, syrran, jobbade. Hon började jobba där. Hon började i Täljö, innan tvätteriet flyttade hit till Centralvägen vid kanalen här.
- H.J Sen var det snickerit, där de gjorde ordning trät. De var en tre, fyra grabbar här också.
- G.J De gjorde väl kistor också.
- H.J Det är inte alldeles omöjligt.
- I. Så det fanns snickeri både i Nykvarn och här i Åkersberga och sen hade Dyvik någonting också.
- G.J Inte snickeri direkt, de hade haft en såg, men det var väldigt tidigt, det var långt före min tid.
- I. Men de hade någon annan typ av industri?
- G.J I Dyvik? De hade en plattfabrik förut. Dyronitplattorna. Träull och cement. Det var där Helmer¹¹ jobbade. Kalle i Tall'n Jansson och allt vad de hette. Verner jobbade där med.
- H.J Gustav i Tall'n Jansson och Verner, ja. och Samuel Pettersson och Helmer Pettersson och sen Paul Karlsson, var med där också.
- G.J Ja, just det. Det var ett tungt jobb.
- I. Vet du vad företaget hette, som du jobbade med när du svetsade.
- H.J Vi gjorde det mesta utav ett, egentligen. Vi började med tankarna till det mesta och sen gjorde vi spik, också ...
- G.J Men var det inte samma namn på bolaget, Dyviks Fabriks AB och det var Holmström som hade det.
- H.J Jo, hela tiden.
- G.J Först då gubben, jag kommer inte ihåg vad han hette och sen då Åke, eller drev han inte den någonting, sonen.

---

¹¹ Helmer Pettersson, gift med deras syster Eva och Stig Petterssons pappa.

- H.J   Göran, hette han. Vi försökte hjälpa till med elen i fabriken till en början med och sen blev det rätt så skapligt där så småningom. Jag kan en del också, så att sen sa grabbarna att jag måste lära mig först. Lite senare sa basen "Du behöver inte göra det. Du kan det i alla fall". "Du gör det bra ändå" sa han "Du behöver inte hålla på att lära dig." Så om det var något fel på grejer, så vi gjorde vi en tillsyn varje år. Då vi gick vi igenom och tittade hur det såg ut. På ett ställe var det svårt att få det riktigt bra. Jag höll på länge, men ett tag så fick jag tag i felet, sen vart det bra igen. Sen vart det bilar så småningom. Paul målade dem och sen hjälptes vi åt allihop och sen gjorde vi kärror ett tag men också bänkar till att sitta på. Bänkarna var gjorda av brädor. Två olika sorters som vi gjorde. Vi höll på med många olika saker.
- I.   Två olika sorts, modeller på bilar eller ...?
- G.J   Nej, bänkar.
- H.J   Bänkar, inte för det är bara att sätta i. Här ute finns det kvar en del bänkar som vi har gjort. Om det är just de här, vet jag inte, men likadana. De är likadana som de som jag spikade ihop och gjorde i ordning. Det var märkligt det där att modellen på bänkarna kommer tillbaka.
- I.   Förr så var det motbok.
- H.J   Det fanns det, ja.
- I.   Det förekom ju en del smuggling och jag tror att Gunnar har berättat att du har en historia om det där.
- H.J   Arne Sund ville låna på motboken. Jag ville inte ha. Jag behöver inte spriten, ser du, så att jag, "Ja, du får väl det då", sa jag. Så att han fick i alla fall. Så Arne kommer du ihåg , tydligen också.
- G.J   Ja, han kommer ihåg att du har berättat det. Han var väl inte med och fick någon sprit inte.
- H.J   Han fick det utav mig.
- G.J   Arne!?
- H.J   Ja, visst!
- G.J   Jaså, var det så sent.
- H.J   Han var så liten, ser du. (För ung) Så han fick det här utav mig, istället. Han ville ha det.
- I.   Hur gick det till från början?
- G.J   Det var väl så att du hittade en sån här torped, som de kallade det för.

- H.J Jaha, det var litet tidigare det.
- G.J Det var väl det som Karin var ute efter.
- H.J Jaså var det, det.
- I. Ja!
- H.J Jag fick i en kanot, som jag hade gjort ordning själv. Alla tre Holger och Evert och jag hade kanoter.
- G.J Holger är inte Holger Carlsson utan Holger Bergqvist som var bror till Margit. (som var Harrys fru).
- H.J Antagligen fiskade jag på nätterna fortfarande, men vilket år kommer jag inte ihåg. På natten hörde jag något konstigt. Jag satt stilla och gjorde ordning strömmingen och funderade på att motorn lät lite konstig. Jag hörde motorn lång tid, innan båten kom fram.
- G.J Båten gick tungt.
- H.J Ja, just det. Den gick så sakta, så sakta och jag hörde motorn gå hela vägen. Sen tänkte jag inget särskilt på det. Sen på morgonen, när jag kom upp klockan nio, så var det en båt, en liten ovanlig båt som kom och jag kände inte igen den. Senare när jag började paddla och kom till Dyvik, såg jag två stycken plåttorpeder som låg i vassen och jag tog lite grann av den ena av dem. Sen fick Harald Fröblom det vi hade tagit.
- G.J Det var dunkar. Var de i form av en torped, eller var det dunkar som var hopsatta.
- H.J Det var ihopsatta med nät. Det var säkert en två tusen liter.
- G.J Jösses herre Gud.
- H.J Långa bitar var det, ser du. Vi tog bara en liten bit och det räckte till oss två. "Nu räcker det" sa Harald. Sen sa vi ingenting. Vi stack bara bägge två. De fick tag på dem sen. Vi sa inte ett dugg. Sen kom en grabb och tittade vid Nykvarn, Nyboda holme och Dyviksbrygga och tydligen hittade torpederna där, och ringde till polisen, för att bli av med dem. Så de tog alltihopa så småningom. Tydligen kom smugglarna tillbaka, ser du, antagligen, sökte de torpederna. De syntes med samma, det blänkte i den där, plåten var alldeles ny, ser du, så att det blänkte.
- I. Blänkte i solljuset då.
- H.J Ja, visst. Jag var lite rädd, jag. För kanoten den var av duk, vet du. Jag tänkte med samma att jag måste backa direkt om det går sönder, men sen tittade jag lite noggrannare, så fick jag upp någonting och såg så småningom var det var för något.

- G.J Du berättade att det kom några killar också när ni höll på med noten en morgon och var alldeles dyngsura, strax efter du hade hittat det där, det sa du ett tag. Du pratade om det här med Arne Sund förut, när Karin pratade om smuggling förut, var det när han hade varit på sjön och tog hem starköl och bjöd på i skomakarverkstaden, var det som du tänkte på?
- H.J Det kommer jag inte ihåg.
- G.J Jaså, det kommer du inte ihåg, men det var många. Han hade ju varit på sjön, Arne och det var ju mesamma efter kriget, när han gick i Kielkanalen. De böt cigaretter och hade en hel del ..., men bland annat så hade han starköl med sig och det fanns ju inte i Sverige. Det fick ju inte säljas starköl i Sverige på den tiden. Inte ens på motboken och det var ju en väldig fest när han öppnade den där och jag tror att det var en sex, sju stycken som fick en liten smutt av starköl att smaka på i skomakarverkstaden.
- H.J Det var 96 i den där.
- G.J Nej inte i den.
- H.J Jaså inte så mycket.
- G.J Det var bara öl som var litet stark, i den där.
- I. Vad arbetade du med sedan?
- G.J Sen började jag nog, dels hjälpte jag pappa vissa perioder, när jag inte hade någonting annat, i skomakarverkstaden med det jag kunde göra. Det var inte så mycket, men det var lite småplock, plocka stick som det hette, lite av varje. Jag var väl inte så väldigt intresserad av det, så jag började sen i sågen, jobbade där ett tag. Det var väl direkt efter, jo det var det, när de höll på och såga så blev det sådana här ribbved, som vi sa och som skulle köras undan, men jag var ju för liten för att orka köra. Jag var liten till växten och inte var jag så stark heller, jag var en fjorton, femton år och då stod jag och lastade den här ribbveden på kärror och så var det då andra som körde iväg den och lastade av. Sen efter det då, när sågningarna var slut, så började jag vara i snickeriet. Jag kunde ju inte snickra, men jag stod med en slipmaskin och slipade av de här fönsterbågarna, innan de leverades och tog emot virke ifrån, ja, när de kom ur maskinerna, så tog jag emot det och travade upp det på sidan om och det höll jag på med tills de stängde fabriken. Jag tror att det var 45 någonting, ja på sommaren. Sen strax efteråt så, ja sen var jag med morbror Johan och var med på byggen, då liksom. Det var väl inte så lång period, det heller, med det var ett tag, renoveringar av hus och så där. Vi var på Nyboda och moderniserade en kåk, i tak och så där. Stod och slängde upp tegel och så tog man emot dem i luften och på det sättet fick man upp dem. Då hade man inte kranar utan då stod man och langade för hand.
- I. Det gällde att inte missa.

- G.J Tegelpannor alltså. Inte tegelsten. Det hände väl ibland att man missade, men inte så ofta. Ja, sen började jag på Bammarboda efter det och först började jag i skogen. Det skulle göras i ordning hässjestörrar. De hade gallrat granskog och då var det en massa små granar. Det var då att kvista och barka och spetsa, så att det blev störrar till hässjor och sen gick jag från det till att fälla riktig skog och timmer och så där, göra ordning och även ved, kastved, meterved att lägga upp. Jag var ganska dålig i skogen, men ...
- I. Det var vinterjobb då.
- G.J Det var vinterjobb. Sen började fisket. Jag började med fiske, på Bammarboda första åren och det var notfiske och det var väl mest, ja ibland var det Gunnar Bamegård och jag som drog, men oftast var det pappa, trots att han nyss hade sålt noten till Bamegård, men jag tror inte att Bamegård var riktigt intresserad någongång, men så gjorde vi, fiske på nätterna och jordbruk på dagarna. Vi började vid tvåtiden när det var som ljusast på natten, eller man gick upp två och började väl vid tretiden. Då var man ute med noten och sen drog man den fyra varp och sen hem och ut i jordbruket, sen strax efter, efter frukost i alla fall och på vintern var det ju att sköta om korna i lagården också, mjölka och så där och det var även sommartid, förstås. Det turades vi väl om, Gunnar och jag att göra.
- I. Jaha så att mjölka var inte, vad ska man säga, fruntimmersgöra?
- G.J Nej, det var det inte, utan det skötte vi. Det var ju mjölkmaskiner då också. Det var bara att eftermjölka för hand.
- I. För att tidigare var det ju statarkvinnorna som gjorde det.
- G.J Ja, men det har inte jag upplevt, inte ens den här arrendatorn på Nykvarn, möjligtvis att de hjälptes åt, men att han var med och mjölka det var han. Det minns jag. Det var ju tidigare, det här med Bammarboda.
- I. Du har ju också flyttat från Österåker, fast du flyttade tidigare från kommunen än Harry.
- G.J Ja, det gjorde jag. Jag flyttade 1949. Jag slutade på Bammarboda då. Så var det Sven, brorsan, som var chief på A1 på Rissne. Det var ju nytt och fint då och då började jag där som grov- och diversearbetare där. Det var att slänga ved i stort sett och elda pannorna, se till dem och de svalde mycket de pannorna. De var sju pannor och det gick tre kubikmeter ved i varje panna, när man laddade dem från början. Sen underhöll man det där. Jag minns den kallaste dan, den vintern, jag jobbade där. Då gick det åt 28 kubikmeter ved och tre ton kol. Ja, det är ganska imponerande mängder.
- I. Var du ensam om att langa in det där då?

- G.J Nej! Vi var ju fem stycken och vi jobbade skift. Vi började fem på morgonen och höll på att elda till halv elva på kvällarna. Sen var det ackumulatortankar som höll värmen, redan då faktiskt. Höll varmvattnet i ordning och så fanns det en elektrisk ångpanna som gick på natten, för det var även då billigare eltaxa på natten. Så att man utnyttjade det då.
- I. Hur har Österåkers förändrats under denna tid, i och med att man flyttar så blir förändringarna troligtvis tydligare?
- G.J Ja, jag var så lite uppe i Åkersberga, det är det jag tänker på, men jag minns ju oppe där då. Där Storängvägen och det där ligger nu, var det ju bara en stor åker. I backen ovanför var det inte heller så mycket. Där med Länsmansvägen och Tvärvägen går. Jag vet att vi hade start där oppe på en skidtävling, när vi var från skolan och så åkte vi det då och så en slinga ner från gårdet nedanför och så tillbaks. Det var jag med i tre år från skolan och det gick så där hyggligt, men sen var det prisutdelning i föreningshuset (det som byggdes 1923). Föreningshuset som man sa då, men det var ju faktiskt Folkets Hus och Centrumbiografen och tandläkarhuset, som var då här oppe i centrum alldeles och det är ju borta alltihopa det där nu. Storängsvägen vet vi ju hur den ser ut idag.
- Nere i Nykvarn har det förändrats väldigt, för där var det såg och kvarn och snickeri och hyvleri och mycket folk som bodde och arbetade på stället också. Pappa som var skomakare också, men sen 45,46 när det där slogs igen, så har det avvecklats mer och mer. Vägen drogs här så att den skar nästan av vägen upp till Kvarnsjön och sen industrin lades ner och alla maskiner såldes ut, flyttades därifrån och byggnader har rivits undan för undan. Maskinhus och kvarn var nästan det första som revs och sen har vi arken, som vi kallade det för, där pappa hade sin skomakarverkstad som också var båthus. Det har rivits och den här stora mangårdsbyggnaden, där det var kontor tidigare, det har rivits. Nu är det en marina där istället. Marken, industritomten, det mesta av den är utnyttjad som båtuppläggningsplats nu och där man hade timmersortering, där har man pontoner för båtar. Där har det hänt väldigt mycket. För min del känns det inte positivt att åka ner och titta. Det var väl dödsdömt ändå, det gamla sättet att leva. Så det är stora förändringar som har hänt och det är likadant i Dyvik föresten. Den industrin är också nedlagd. Det var plattfabrik och sen blev det. Det här som Harry berättade om karosseribygge och sen var det ju cellplast och grejer och nu är det en marina där också.
- I. Det som jag tänkte på är att karosserna byggdes av trä. Det tänkte inte jag på innan jag såg fotografier från Dyvik där man byggde karosser.
- G.J Man gjorde en stomme av trä, men skalet var nog av plåt. och det var väl allmänt då. Det var inte något speciellt, att det byggdes av trä i Dyvik, utan alla buss- och lastbilskarosser, så var det trästomme, som man sen täckte med plåt. Det var nog allmänt förekommande och tänker man då på de här lite äldre personbilarna. DKW:n och en del andra märken, som Lloyd, inte Steves Lloyd, jo kanske även hans, men på de senare var det även trästomme och plywood och pegamoid (plastartat tyg, ja tätt).

Det är gamla hästdroskor som har moderniserat undan, för undan, men idag gör man allt av plåt, ja.

I. Vilka industrier fanns det i Österåker, utöver de du har berättat?

G.J Ja, det var de här Dyviks bruk och Nykvarns såg och kvarn. Ture hade båtvarv här i Alsvik. Sen det är ju egentligen sånt jag har hört talas om efteråt, men gruvorna i Härsbacka. Harry nämnde det här med väskfabriken här i Åkersberga, snickeri men det var också en chokladfabrik en period som Eva jobbade i och sen var det Calux som nu också är nedlagd. Stållinefabriken hade vi. Allgon antenn har ju funnits länge och finns fortfarande kvar, men det började här oppe i kyrkskolan. Sen vet inte jag om det var något mer. Det är möjligt, men jag är ju inte Åkersbergabo, från början, utan det är ju sedan jag kom tillbaks 1970 med familjen.